

Els arxius de les televisions locals: anàlisi de les dades i plans d'acció

Enric Cobo Barri,
cap del Servei de Coordinació de la Xarxa d'Arxius Comarcals
del Departament de Cultura

David González Ruiz,
tècnic superior d'arxius de la Secció d'Imatge i So
de l'Arxiu Històric de Sabadell

Pau Saavedra Bedito,
tècnic d'arxius del Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI)
de l'Ajuntament de Girona

Enric Zapatero Masjuan,
consultor de l'empresa Nubilum

Introducció

La televisió ha estat, probablement, un dels invents més rellevants de la història de la humanitat. El seu llegat documental és un testimoni fidel del nostre passat i, en conseqüència, un valor dels arxius que ha de tenir garantida la seva preservació a llarg termini.

Els primers intents per captar, reproduir i transmetre la imatge en moviment per mitjans electrònics es remunten a principis del segle xx i es consoliden tímidament a partir dels anys vint, quan John Logie Baird aconsegueix demostrar un sistema de televisió capaç d'enviar imatges a través de les línies telefòniques. Uns anys després, el 1928, ell mateix fundà la Baird Television Development Company of London per explotar comercialment la televisió i va aconseguir enviar amb èxit el primer senyal de televisió transatlàntica entre Londres i Nova York. Els anys cinquanta la televisió va viure una època d'expansió comercial, sobretot en els països desenvolupats, i ràpidament es va estendre com una taca d'oli. No obstant això, va topiar amb la realitat socioeconòmica i política de molts països que patien encara les conseqüències de la postguerra de la Segona Guerra Mundial i, en el cas d'Espanya, de la Guerra Civil i la Dictadura. De fet, l'any 1980, segons dades del Broadcasting Yearbook —que ofereix dades del 1935 al 2010—, a Espanya hi havia uns 8 milions de televisors, mentre que a França n'hi havia uns 15 milions i als Estats Units, uns 170 milions. El mateix any 1980 van començar les emissions de Radiotelevisió de Cardedeu, la primera televisió local de Catalunya i de l'Estat espanyol, que justament el 7 de juny de 2020 va celebrar el 40è aniversari de les primeres emissions que va fer. També el 1980 es va produir un fet rellevant per al tema que ens ocupa: la declaració de la Unesco, de 27 d'octubre de 1980, Recomanacions per a la Salvaguarda i Preservació de les Imatges en Moviment, el primer document de consens internacional que insta les institucions a preservar la documentació audiovisual. És per això que el 27 d'octubre ha estat la data escollida per celebrar el Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual. Tornant a Catalunya, l'any 1982 es va retransmetre el primer partit de futbol en català, uns quarts de final de la Recopa d'Europa entre el Lokomotive Leipzig i el FC Barcelona, i un any més tard, el 1983, s'inaugurava TV3 i s'obria el període de proliferació de les anomenades televisions locals o de proximitat, bona part de les quals encara emeten en l'actualitat.

No totes les televisions que es van crear van tenir una trajectòria reeixida i algunes van tancar al cap de pocs anys, principalment per motius econòmics. La situació de precarietat econòmica les va deixar sense capacitat per preservar correctament el seu patrimoni documental. En alguns casos, els arxius municipals o comarcals han actuat per salvaguardar aquest patrimoni i han assumit la responsabilitat de la seva custòdia, tot i que no sempre amb les eines i els recursos necessaris per dur a terme un tractament adequat que garanteixi l'accés als documents i la seva preservació a llarg termini. La manca de recursos humans i econòmics, però també del coneixement específic en el tractament documental dels fons de les televisions, no els ha permès dur a terme una política acurada respecte a la preservació d'aquests fons.

Una iniciativa remarcable és la creació, l'any 2008, de l'Observatori Permanent d'Arxius i Televisions Locals, que va promoure la col·laboració entre diversos organismes i institucions amb la missió de vetllar per la salvaguarda del patrimoni documental generat en el marc de les televisions locals i altres agents productors de documentació audiovisual local. Posteriorment, el Departament de Cultura va elaborar una primera enquesta adreçada als arxius comarcals i alguns arxius municipals, especialment els de les capitals de comarca que treballen conjuntament amb la Xarxa d'Arxius Comarcals de Catalunya, amb l'objectiu d'identificar les principals emissores de televisió i ràdio que operen, o operaven, en territori català. El resultat va donar unes primeres dades: 54 emissores de televisió i 133 de ràdio.

Antecedents del projecte

A partir de l'any 2017, en el marc de la protecció i suport als arxius de les televisions locals i comarcals, el Departament de Cultura va iniciar una línia de treball orientada a la diagnosi de l'estat dels fons documentals de les entitats, amb l'objectiu de promoure les actuacions necessàries per millorar-ne el tractament, la conservació, l'accés i la difusió. La Direcció General del Patrimoni Cultural, en col·laboració amb l'Observatori Permanent d'Arxius i Televisions Locals, va impulsar un estudi per a la recopilació d'informació dels centres de caràcter públic i privat que disposen de patrimoni audiovisual en l'àmbit de la televisió. L'anàlisi de resultats i la detecció de necessitats és fonamental per establir les línies prioritàries d'actuació enfocades a garantir la salvaguarda del patrimoni audiovisual de les televisions locals i comarcals.

118

Imatge 1. Reunió de l'Observatori Permanent d'Arxius i Televisions Locals a la seu del Centre de Recerca i Difusió de la Imatge. Girona, 4 de novembre de 2013. (Autor: Pau Saavedra)

Aquest estudi ha estat fruit d'una acció coordinada pel Departament de Cultura de la Generalitat, amb la col·laboració de l'Observatori Permanent d'Arxius i Televisions Locals i amb el suport dels arxius comarcals i municipals, i ha estat elaborada amb el concurs de la consultora Nubilum i un equip d'arxiviers experts en la matèria, concretament Pau Saavedra, David González i Quim Roca. L'estudi s'ha basat en la realització d'enquestes i algunes entrevistes presencials als responsables de les televisions. Gràcies al coneixement que han aportat les dades sobre la situació dels fons documentals de les televisions, és el moment d'impulsar polítiques proactives i urgents que garanteixin no només la preservació del patrimoni de les televisions locals o de proximitat, sinó també un tractament que permeti l'accés de la ciutadania als documents.

Metodologia

El projecte es planifica a partir d'una estructura que preveu diverses fases, des de la recollida de les dades fins a la compilació i l'anàlisi d'aquestes.

En la fase inicial, s'estableixen tots els interlocutors i participants, així com les seves responsabilitats, assignades a partir de les necessitats i les expectatives del projecte. En aquesta fase també es defineixen els objectius i la part organitzativa relacionada amb els calendaris i els recursos necessaris per dur a terme el projecte. En la segona fase, les tasques se centren en la recerca d'informació per a l'elaboració del directori de les televisions locals i en la creació del formulari d'enquesta que s'enviaria posteriorment als responsables de les organitzacions. Un cop recollides les dades, aquestes són objecte d'anàlisi i estudi, i es determinen els punts forts, i també les disfuncions entre la situació actual i la desitjada, amb l'objectiu final de poder planificar actuacions concretes. En darrer lloc, durant la fase de tancament, es presenten els resultats i es valoren les conclusions extretes de l'informe final.

Execució del projecte

Una de les accions prèvies a la recollida d'informació va ser la recopilació dels contactes de les televisions locals, una tasca complexa, a causa de la dispersió de les dades en diferents estudis, censos o enquestes realitzats en les darreres dècades. Es va prendre la decisió de fer, de la manera més exhaustiva possible, una llista de totes les televisions locals de Catalunya, tant actuals com històriques, és a dir, de totes les televisions que han emès en algun període determinat entre el començament dels anys vuitanta del segle passat i els nostres dies. Un repte important en aquesta fase va ser aconseguir el contacte dels responsables actuals de la custòdia dels arxius de cada televisió, sobretot en els casos en què l'emissora havia desaparegut.

Cal precisar que entenem per emissora de televisió local un mitjà de comunicació de masses que emet per mitjà de sistemes de difusió públics de forma periòdica, de manera que queden excloses d'aquest estudi les iniciatives puntuals que es van fer en alguns municipis per cobrir esdeveniments especials, com ara les festes majors, el carnestoltes o qualsevol altra celebració o fet destacable de la vida del poble, malgrat que en alguns casos aquestes iniciatives portessin el nom de televisió.

Per elaborar el directori de televisions locals, es van consultar les fonts que oferien informació del mapa de televisions locals en distints períodes, ja que el nombre d'emissores no ha estat estable, sinó que ha anat variant al llarg de les darreres dècades. Entre aquestes fonts podem esmentar els informes del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), les memòries que publica anualment la Xarxa Audiovisual Local (XAL), un informe de l'Associació per a la Investigació dels Mitjans de Comunicació (AIMC) de l'any 2002 o les enquestes que va fer l'Observatori Permanent d'Arxius i Televisions Locals (OPATL) els anys 2008 i 2015, entre altres.

Del total de televisions que es van identificar al començament (213), es va fer un primer cribratge per tal de netejar la llista i deixar-ne només les televisions úniques, sense repeticions o noms similars. D'aquesta manera, es van aconseguir identificar 191 televisions úniques. Algunes de les informacions remetien a televisions locals que havien funcionat durant els anys vuitanta i noranta i que avui dia ja no existeixen, per la qual cosa va ser difícil trobar-ne l'adreça, el telèfon o una persona de contacte (moltes no van arribar a tenir mai pàgina web).

La xifra final d'adreces del primer enviament va ser de 168, un nombre força elevat tenint en compte la informació de què disposàvem. Ràpidament, però, es va comprovar que moltes de les dades de contacte no eren fiables i generaven un rebot. Finalment, es va aconseguir fer arribar la comunicació a 121 televisions, que és la xifra final amb la qual s'ha treballat.

El primer enviament va incorporar l'enquesta en format electrònic i una comunicació signada per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, amb vista a promoure la participació en aquest estudi i amb l'objectiu d'oficialitzar el suport de la Generalitat als arxius de les televisions locals. A causa de l'alt nombre de rebots, es va decidir incidir en les 121 televisions que sí que havien rebut la comunicació correctament, i es va fer un seguiment individual amb trucades de telèfon i correus electrònics.

Paral·lelament, i amb l'objectiu d'ampliar la xifra de televisions contactades, es va posar en marxa una campanya dirigida als arxius comarcals, sobretot als de les comarques on hi havia les televisions de les quals no havíem obtingut cap resposta. Gràcies a la col·laboració d'aquests arxius, es va poder accedir a 41 nous fons documentals. A partir d'aquí es va generar un tercer enviament, dirigit a aquests nous contactes i als que encara no havien respost. També es va fer una tasca de seguiment i assistència en la realització de l'enquesta, a fi de resoldre tots els dubtes o necessitats que hi pogués haver.

Com a complement de l'enquesta electrònica, es van dur a terme visites presencials als arxius d'algunes televisions, que van atorgar, sens dubte, un valor afegit a l'estudi. Si bé l'enquesta disposava de camps de text lliure perquè els responsables dels arxius poguessin escriure allò que consideressin oportú esmentar, l'experiència ens ha demostrat que durant les visites presencials i en converses orals més informals s'han pogut obtenir més dades de valor, tant sobre l'estat dels fons documentals com sobre les accions que es prenen per preservar-los.

Concretament, es van visitar tres televisions: les televisions locals dels districtes de la ciutat de Barcelona, la Televisió de Reus i la Televisió de Badalona. Durant aquestes visites es va fer evident, per exemple, que hi havia una necessitat de suport en el tractament documental i en la digitalització dels fons, però també es va fer palès que cada televisió aconseguia trobar recursos de manera creativa i procurava continuar els treballs a l'arxiu de la manera més professional possible.

L'enquesta elaborada per l'equip de Nubilum era prou exhaustiva per cobrir totes les necessitats d'informació sobre l'estat dels arxius de televisió. Es podria haver augmentat el nombre de preguntes i el grau de detall que tenien, però es corria el risc de fer-la excessivament feixuga i que això fos contraproductiu per al nombre de respostes. Un altre risc que hi havia era que els responsables de respondre les preguntes no tinguessin accés a les dades de l'arxiu amb un grau de detall tan elevat.

L'enquesta incloïa qüestions sobre:

- La unitat que custodia el fons
- La televisió local
- La història arxivística
- La documentació del fons
- La digitalització
- Els recursos humans
- Les instal·lacions i equipament
- L'accés a la informació
- L'avaluació i tria de documentació
- La conservació del fons

Dins d'aquestes categories es combinaven les respostes de camp lliure amb les respostes tancades, amb la finalitat de facilitar la resposta i alhora permetre reflectir de forma fidedigna l'estat de l'arxiu audiovisual. La realitat ens ha demostrat que molts dels responsables d'aquests arxius no coneixen amb detall algunes qüestions relacionades amb els fons i, per això, només van poder respondre l'enquesta fins a un cert nivell de profunditat. Aquesta situació també és un tipus de resposta en si mateixa, ja que confirma que moltes televisions desconeixen l'estat real i actualitzat del seu arxiu.

Malgrat que el valor real de l'estudi rau en les respostes de l'enquesta, considerem que és interessant fer un seguiment de les televisions que no han respost. Aquest pot ser un indicador de diverses situacions i, alhora, ens dibuixa un mapa de les televisions de les quals no coneixem l'estat de l'arxiu. Amb vista a accions futures, aquesta informació pot ser valuosa.

Resultats de l'enquesta

De les 121 televisions amb les quals es va contactar, es van obtenir un total de 54 respostes, un 44,6 % de la mostra. Aparentment, el percentatge pot semblar poc rellevant, però és superior al nombre de televisions que emeten actualment (36) i representa un percentatge molt més gran del volum de la documentació audiovisual que s'ha conservat, ja que hi són representats els municipis més poblats. D'aquestes 54 televisions, 22 ja no emeten en l'actualitat, la qual cosa ens permet tenir localitzats alguns fons tancats que ja no s'incrementaran amb nova documentació. Una part d'aquests arxius s'han transferit, normalment en forma de donació, als arxius municipals o comarcals, els quals, com ja hem comentat, també han participat a l'enquesta.

Si situem les emissores de televisió sobre el mapa, l'enquesta cobreix la major part del territori català, amb l'excepció de les comarques del nord de Lleida. Òbviament, el major nombre d'emissores de televisió es concentra en les zones més poblades, principalment a l'entorn de l'àrea metropolitana de Barcelona. Pel que fa a la titularitat, el 60 % de les televisions enquestades són o han estat públiques i el 40 %, privades.

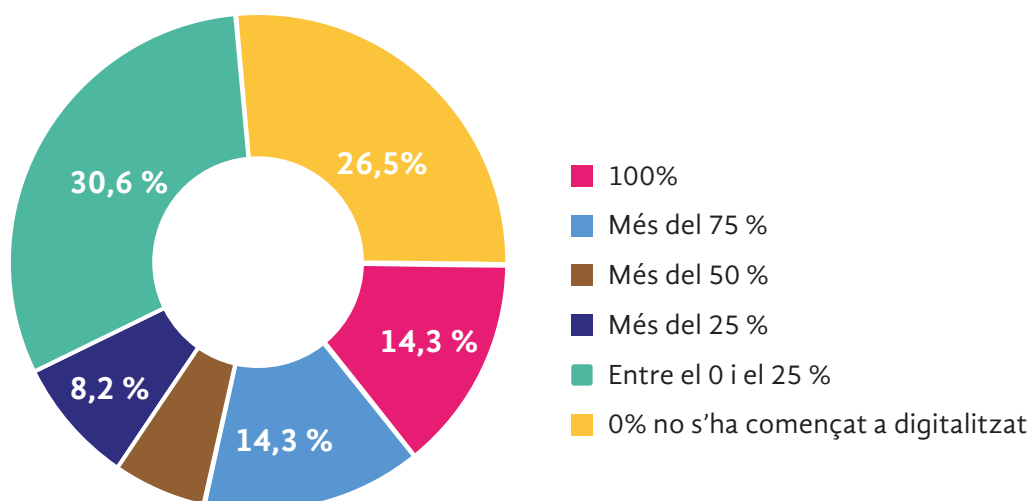
Imatge 2. Mapa on es pot veure pintat de color vermell les comarques que conserven arxius de televisions locals.

Quant a l'antiguitat, 16 de les emissores van començar l'activitat als anys vuitanta del segle passat, mentre que 17 ho van fer als anys noranta i 7, a partir de l'any 2000. Un dels aspectes que caracteritzen les televisions que van néixer abans del segle XXI és que la seva producció es feia en cinta de vídeo analògica. Sabem que els suports en cinta magnètica són vulnerables a la degradació física i que el seu cicle de vida útil és relativament breu (alguns estudis el situen entre vint i trenta anys). Això ens obliga a actuar amb celeritat en la digitalització de les cintes de vídeo per salvar els continguts, una qüestió que *a priori* pot significar un problema, però amb l'avançatge que és un problema limitat en el temps —aproximadament, dues dècades de producció audiovisual— i associat a una tecnologia concreta i a uns suports la composició dels quals és similar, malgrat que hi pugui haver algunes diferències tècniques entre els diversos formats.

Potser trobarem més complicació en la preservació del vídeo digital a causa de la ràpida obsolescència dels formats i a la fragilitat d'alguns suports d'emmagatzematge. A la pregunta sobre els formats i còdecs emprats en els màsters de preservació, ens trobem amb el fet que no hi ha un únic format estàndard, tot i que el ventall d'opcions no és excessivament ampli. La majoria dels arxius de les televisions conserven els fitxers de vídeo digital en formats contenidors AVI, Mpeg-2 i MP4, i en menor mesura Quicktime (o .mov) i MXF. Pel que fa als còdecs, els més habituals són DV, Mpeg-2 i H.264, i en menor mesura JPEG 2000 i Apple ProRes. En qualsevol cas, en la majoria dels casos són formats bastant coneguts i d'un ús extens, fet que n'hauria de frenar o alentir l'obsolescència o, si més no, facilitar que existeixin durant un temps raonable programes i aplicacions capaces de migrar aquests formats a altres de més nous.

Una dada important de l'enquesta es refereix al percentatge de vídeo analògic digitalitzat. La resposta podem interpretar-la en clau optimista si considerem que gairebé el 75 % de les televisions han començat la digitalització de la seva documentació audiovisual, però també en clau pessimista quan observem que, d'aquestes, el 30,6 % només han digitalitzat entre el 0 i el 25 % de la documentació audiovisual que conserven. En qualsevol cas, sabem que hi ha una part considerable de la documentació en vídeo que encara no s'ha digitalitzat i que es pot trobar en un estat de degradació avançat depenent de l'antiguitat de les cintes. De les respostes que s'han obtingut, també sabem que la majoria de les televisions han portat a terme la digitalització amb mitjans propis, mentre que són poques les que s'han decidit per contractar una empresa externa per fer aquesta tasca. Creiem que això es deu al fet que la digitalització de vídeo requereix un equip relativament assequible (si ho comparem, per exemple, amb la digitalització de pel·lícules cinematogràfiques) i uns coneixements que estan a l'abast de qualsevol persona amb una certa formació.

122

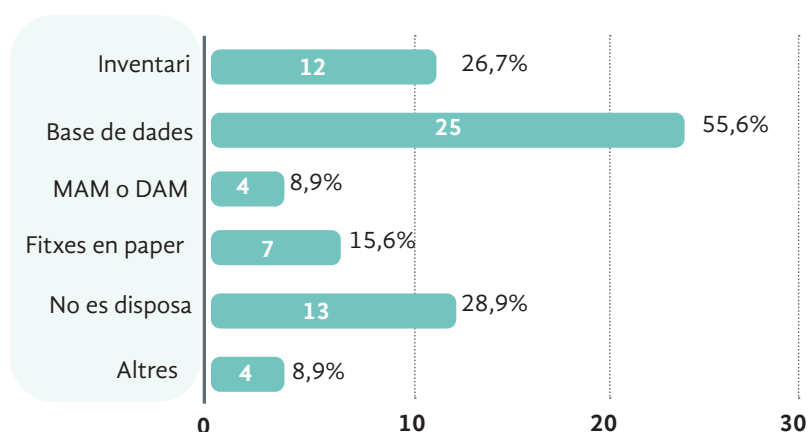
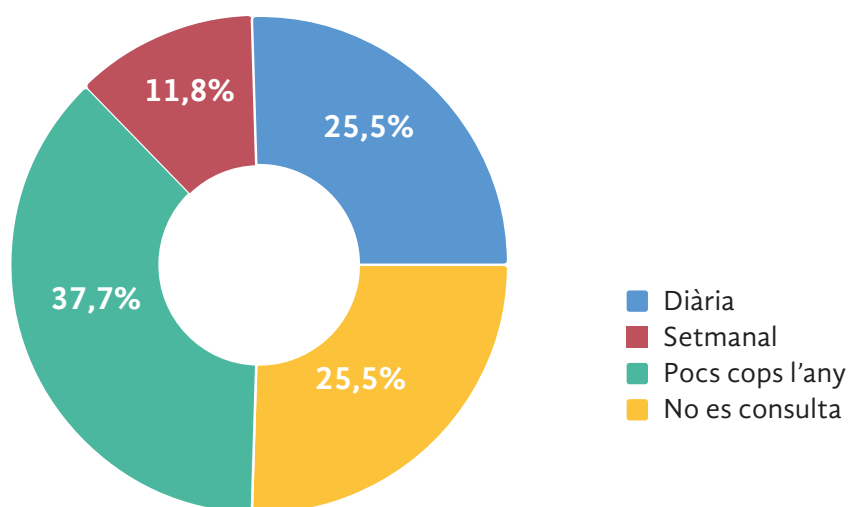
Imatge 3. Percentatge de la documentació audiovisual en format analògic que s'ha digitalitzat.

Una altra informació que consideràvem que era important obtenir és la que es refereix al nombre i al perfil dels professionals que s'ocupen de la gestió dels arxius de les televisions locals, ja que difícilment es podrà salvaguardar aquest patrimoni si no s'hi destinen recursos humans. En relació amb aquest punt, una dada preocupant és que només el 30 % dels fons de les televisions són o han estat tractats per una persona específicament destinada a l'arxiu. No sabem què passa amb el 70 % restant, però suposem que o bé no té cap tractament específic, o bé és tractat de manera intermitent per professionals d'altres àrees. En tot cas, és difícil saber el grau d'implicació de les persones que s'ocupen de l'arxiu. En els casos en què sí que hi ha un professional dedicat a l'arxiu, majoritàriament és un arxiver, un documentalista o un periodista. Sembla evident que els fons de televisió que han rebut els arxius municipals o comarcals són tractats per arxivers, mentre que a les televisions s'acostuma a emprar el terme *documentalista* per referir-se a les persones que treballen a l'arxiu, ja que la seva feina inclou tant l'organització i la preservació de l'arxiu com la cerca de documents per proveir de continguts les noves emissions. En alguns casos, aquesta feina la fan els mateixos periodistes que treballen a la televisió.

Hem fet també una sèrie de preguntes respecte al lloc concret que ocupa l'arxiu per fer-nos una idea de si es tracta d'espais condicionats per a la conservació de les cintes de vídeo o si, per contra, són espais sense les condicions adequades per a la conservació d'aquest tipus de materials. El 46 % dels enquestats responen que l'arxiu audiovisual està situat en un dipòsit condicionat, mentre que la resta responen que els documents d'arxiu majoritàriament són en magatzems o en oficines. Hem volgut precisar encara una mica més com estan moblats aquests espais, i les respostes ens diuen que la majoria disposen de prestatgeries i armaris de fusta o metall, i que una quantitat més restringida disposen de dipòsits compactes. Expressat de manera genèrica, això no aporta gaire informació, però podem anar als casos concrets per fer-nos una idea de les condicions en què està emmagatzemada la documentació.

123

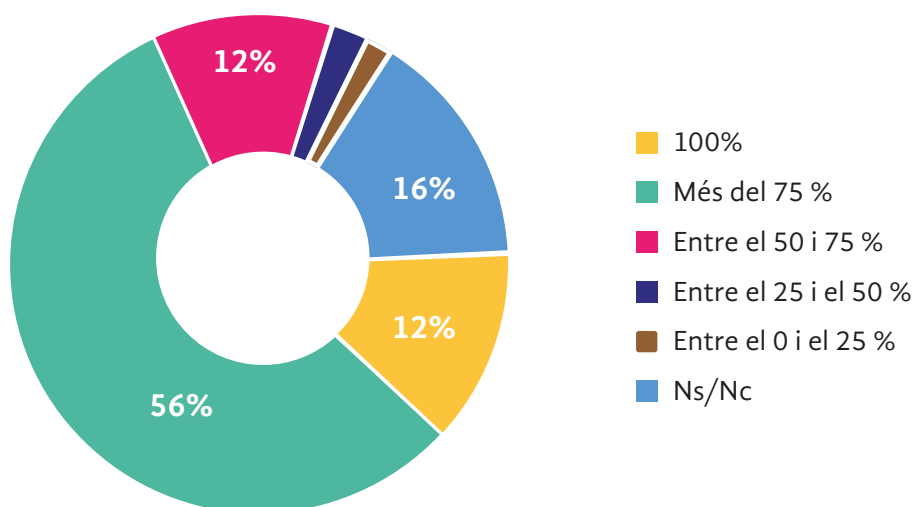
Quan insistim en la necessitat de preservar la documentació audiovisual de les televisions locals, ho fem perquè considerem que aquesta documentació forma part del nostre patrimoni històric i cultural, en tant que les imatges i els sons que aquests documents contenen són un testimoni de primer ordre per al coneixement de la nostra història i la nostra cultura. Així doncs, la importància dels arxius es justifica pel servei que donen a la societat i, per tant, un arxiu que no es consulta no aconsegueix la seva funció principal. Podem suposar que un arxiu mal organitzat i ineficient no serà consultat, ja que difícilment l'usuari que s'hi acosti tindrà les eines que li permetin trobar allò que és interessant per a ell. En aquest sentit, les dades de l'enquesta ens mostren una gran diferència entre els arxius de les televisions més actives, que es consulten diàriament, i els que no es consulten mai. Segons les dades, el 25,5 % dels arxius de les televisions es consulten diàriament i l'11,8 % es consulten setmanalment, és a dir, que més d'un terç dels arxius de les televisions es consulten de manera habitual, mentre que els dos terços restants es consulten pocs cops l'any (37,3 %) o no es consulten mai (25,5 %). Aquesta informació l'hem de posar en relació amb la següent pregunta de l'enquesta, que interroga sobre els instruments de descripció que s'apliquen als fons i als documents de l'arxiu. La suma de les televisions que afirmen que no disposen de cap instrument de descripció (28,9 %) i la de les que afirmen que disposen d'una descripció que consisteix en un inventari (26,7 %), coincideix pràcticament amb el nombre de televisions l'arxiu de les quals no es consulta mai o es consulta esporàdicament. La resta de televisions afirmen que disposen de bases de dades i/o de programari de gestió d'objectes digitals, com DAM (*digital asset management*) o MAM (*media asset management*), per a la gestió i la consulta de la documentació. Aquestes televisions representen gairebé el 34 % de la mostra i suposem, sense mirar les dades concretes de cadascuna, que es corresponen amb el terç de televisions l'arxiu de les quals es consulta amb regularitat.

124

locals i, a la dreta, gràfic amb les eines que s'empren per elaborar instruments de descripció

Ja hem comentat abans que les cintes magnètiques de vídeo, a causa de la seva composició, pateixen un procés de degradació que pot tenir com a conseqüència una pèrdua evident de qualitat en la imatge i el so, i, en casos avançats, que pot arribar a fer-ne impossible la reproducció. És per això que una de les nostres preocupacions ha estat conèixer l'estat de conservació dels documents. La pregunta anava adreçada a la documentació audiovisual en general; per això, aquí hi hem d'incloure també el vídeo digital. Un percentatge rellevant dels enquestats pensa que la major part del seu arxiu audiovisual està en un bon estat de conservació; concretament, el 12 % dels enquestats creu que el 100 % de la seva documentació està en un bon estat de conservació i el 56 % dels enquestats pensa que ho està més del 75 % de l'arxiu. Això ens sembla en principi una dada positiva. A l'altra cara de la moneda hi ha el percentatge restant (32 %), que es reparteix entre els que pensen que només està ben conservat menys de la meitat de l'arxiu i els que no ho saben. En tot cas, és difícil afirmar quin és l'estat de conservació d'aquests documents sense fer un estudi in situ dels materials. Quant a les causes que amenacen la conservació dels documents, hi ha diverses respostes: la manca d'unes instal·lacions adequades, la impossibilitat de tractar la documentació per falta de personal, la manca d'equipament o l'obsolescència de la tecnologia, entre d'altres.

Imatge 6. Gràfic amb la resposta que s'ha donat a la pregunta «La documentació audiovisual del vostre arxiu es troba en bon estat de conservació?»

Els resultats de l'enquesta són més amplis que els que hem valorat fins aquí, però ens ha semblat oportú fer una síntesi dels temes més rellevants per oferir una visió global de l'estat dels arxius de les televisions locals a Catalunya.

Disfuncions detectades

A partir dels resultats de l'enquesta, hem pogut detectar quines són les disfuncions entre allò que reflecteixen les dades i allò que seria regular. La base d'aquesta valoració ens ha de permetre identificar els eixos que han de guiar la planificació de futures polítiques públiques que assegurin la preservació d'aquest patrimoni.

Digitalització.

Encara existeix un volum important de vídeos analògics sense digitalitzar, la qual cosa, com hem comentat reiteradament, representa un risc de perdre la informació que contenen els documents a causa de la degradació dels suports. D'altra banda, cada dia que passa aquesta tecnologia esdevé més obsoleta i es fa més difícil trobar els magnetoscòpis capaços de reproduir les cintes.

Accessibilitat.

Molts dels arxius no tenen instruments de descripció, per la qual cosa desconeixem quin n'és el contingut. Una tasca prioritària és la realització d'inventaris, ja que difícilment podrem planificar una actuació sense saber sobre què hem d'actuar.

Difusió.

El nivell de consulta en molts casos és molt baix o gairebé inexistent. Al marge que un arxiu mal organitzat no convida a consultar-lo, es requereixen polítiques de difusió, sovint entre la mateixa població local, que donin a conèixer aquest patrimoni i hi donin valor.

Preservació digital.

Es requereix un pla de preservació digital, perquè és evident que amb la digitalització no s'acaba el problema i que la preservació de la documentació digital pot ser tant o més complexa que la de l'analògica. Observem que en molts casos manquen espais d'emmagatzematge digital o accés a repositoris en els quals es pugui gestionar i preservar aquest tipus de documentació.

Formació.

En molts dels casos hi ha una absència de professionals qualificats. S'ha de potenciar, doncs, la formació de personal que pugui intervenir en aquests arxius, encara que sigui de manera temporal en forma de projectes.

Propostes d'actuació

El Departament de Cultura va impulsar l'elaboració de l'anàlisi amb un objectiu doble: el primer, identificar l'estat dels arxius de les televisions locals; i el segon, promoure unes línies d'actuació amb una mirada a curt, mitjà i llarg termini. Arribats a aquest punt, el primer que cal posar sobre la taula és la necessitat de dur a terme urgentment actuacions arxivístiques que promoguin la salvaguarda dels arxius de les televisions locals. Aquest tractament hauria de respondre a unes directrius tècniques i hauria de rebre el suport de polítiques públiques liderades per institucions capdavanteres dins de l'àmbit nacional català. Com veurem, no es tracta d'un tema menor, perquè començar un pla de treball com aquest o donar-hi continuïtat demana que els centres facin grans inversions en recursos tecnològics i humans. Si no és així, correm el risc de veure com en pocs anys aquest patrimoni audiovisual es malmet i, per tant, es faci innecessari el desenvolupament de cap projecte. Si estímem que l'esperança de vida de les cintes de vídeo és d'uns 25 anys i fem comptes respecte a l'inici de l'activitat de la majoria de les televisions, ens adonarem que en molts casos ja hi arribem tard.

En aquesta línia, el Departament de Cultura té un paper essencial, atès que des del seu àmbit competencial ha de liderar les polítiques de protecció, accés i difusió del patrimoni audiovisual. Pel que fa al cas que ens ocupa, l'article 19.2.c de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, considera documents de risc «els documents de més de cent anys d'antiguitat produïts o rebuts per qualsevol persona física i els documents de menys antiguitat que hagin estat produïts en suports de caducitat inferior als cent anys, com és el cas dels audiovisuals en suport fotoquímico o magnètic».

Per tant, el Departament de Cultura té atribuïdes unes funcions i competències directament vinculades amb els fons de les televisions. En primer lloc, per les pròpies funcions d'òrgan director del Sistema d'Arxius de Catalunya, i en segon lloc, com a responsable de la Xarxa d'Arxius Comarcals de Catalunya, la qual permet disposar d'una estructura territorial que, sumada als arxius municipals que conserven fons de les televisions, són un actiu en la protecció del patrimoni audiovisual.

De l'anàlisi de les dades es desprenen accions a curt, mitjà i llarg termini que caldrà alinear tant amb les actuacions ordinàries del Departament de Cultura, com amb les que desplegui el Pla d'Arxius i Gestió Documental de Catalunya, en el qual s'incorpora específicament la necessitat d'actuacions dirigides a garantir la preservació, l'accés i la difusió del patrimoni audiovisual català en general i de les televisions i ràdios en particular. Aquesta acció ha de ser, sens dubte, una acció

global que integri de manera coordinada l'actuació del Govern i, cosa no menys important, la implicació del conjunt d'administracions públiques, especialment dels ajuntaments i les diputacions. Tanmateix, és essencial que aquest pla d'actuacions es desenvolupi de manera coordinada entre institucions i arxius. Per tant, aquesta acció coordinada s'ha de circumscriure tant en l'àmbit arxivístic com en els àmbits vinculats a la televisió com a mitjà de comunicació i com a valor sociocultural de cada municipi, comarca i nació. Per tant, el pla d'actuació s'ha d'elaborar en el marc de l'aliança i la coordinació imprescindibles entre administracions, tot exigint la màxima responsabilitat i el màxim compromís institucionals.

En aquesta línia, la col·laboració amb l'Observatori Permanent d'Arxius i Televisions Locals és imprescindible, ja que reuneix expertesa en l'àmbit dels arxius i de les televisions. D'aquesta col·laboració s'hauria de dependre un pla d'actuacions específic a curt, mitjà i llarg termini i, en un àmbit més operatiu, un catàleg d'eines i instruments per als arxius i les televisions, tal com s'ha desenvolupat en altres àmbits de l'arxivística i la gestió documental (guia de digitalització per a suports audiovisuals, protocol de tractament documental de fons de televisions, quadre de classificació, esquemes de metadades, etc.).

Entre les actuacions a curt termini que caldria dur a terme, hi ha la necessitat d'elaborar i mantenir un cens públic dels arxius de les televisions amb dades actualitzades de les organitzacions, així com del volum i les característiques de la documentació que conserven. Per aconseguir-ho, caldrà fer un treball de camp que permeti arribar a les organitzacions que han quedat fora de l'abast d'aquest informe. Només d'aquesta manera es podrà tenir una visió precisa de l'estat de la qüestió i es podran dissenyar polítiques d'actuació més eficaces.

Actualment, la majoria dels centres que custodien aquest patrimoni audiovisual ja han iniciat algun tipus d'actuació per preservar-ne els continguts, però necessiten directrius tècniques elaborades per organismes públics de referència que permetin a tothom treballar amb unes pautes comunes. Entre les eines disponibles, hi hauria d'haver una guia de digitalització per a les cintes magnètiques de vídeo en la qual s'especifiqués el flux de treball i els criteris tècnics que cal seguir en consonància amb els estàndards dels principals organismes internacionals. També caldria dissenyar l'esquema de metadades mínimes que s'han d'observar per a la descripció, la gestió i la preservació de la documentació.

A banda de l'elaboració de directrius tècniques, també cal promoure activitats formatives reglades encaminades a crear nous perfils professionals especialitzats en la gestió dels documents audiovisuals. És igualment necessària la formació continuada dels professionals en actiu que estan al capdavant de la custòdia d'aquesta documentació, perquè puguin afrontar amb les millors garanties tots els reptes associats a l'evolució tecnològica.

Paral·lelament a aquestes propostes, és urgent promoure polítiques públiques de suport als arxius de les televisions locals. En alguns casos, es tractarà d'obtenir recursos per fer un primer inventari i una primera classificació de la documentació, i per obtenir informació bàsica com ara el volum, els suports, les tipologies documentals o l'estat de conservació. En d'altres, es tractarà d'incentivar els projectes de digitalització de cintes magnètiques de vídeo o de donar-hi continuïtat. Si això es fa amb recursos propis, cal tenir en compte les dificultats per obtenir i mantenir en bon estat els magnetoscòpis o els costos derivats de l'adquisició d'estacions de treball especialitzades.

Cal tenir en compte que un projecte de digitalització de tantes cintes magnètiques ocupa un gran espai de memòria de disc, sobretot si els paràmetres de qualitat dels fitxers són elevats. Aquí hi ha una de les decisions estratègiques més importants que han de prendre els centres que conserven documents de televisió. El càlcul de l'espai de memòria que es requereix per abordar un projecte de digitalització de vídeo és del tot necessari per perfilar les inversions econòmiques

que cal fer. Per als arxius municipals o comarcals que no han treballat en projectes de digitalització d'aquestes característiques, el resultat d'aquest càlcul pot ser molt superior a les necessitats que fins aleshores havien tingut com a organització. Es pot donar el cas que les necessitats d'espai de disc del projecte superin àmpliament tot l'emmagatzematge digital de la resta de departaments de l'Ajuntament. Davant d'aquest desequilibri, els arxivers hem de saber explicar la importància que té la salvaguarda d'aquest patrimoni. Les polítiques públiques de l'Administració catalana també haurien de preveure incentivar l'adquisició de dispositius d'emmagatzematge adequadament dimensionats per afavorir la digitalització de les cintes de vídeo seguint uns requisits tècnics d'acord amb uns estàndards comuns prèviament establerts.

Un model interessant és el que han seguit per països com Holanda o Bèlgica, que han apostat per crear repositoris digitals comuns, gestionats per organismes d'abast nacional, en els quals cada centre pot preservar la seva producció digital sense perdre'n la titularitat i assumint-ne una part del cost. És una decisió estratègica que implicaria un canvi de model i una inversió econòmica molt important, però els beneficis que se'n deriven són molt nombrosos. En primer lloc, és la manera de demostrar que el problema de la salvaguarda dels arxius de les televisions locals no és una responsabilitat exclusiva de cada organització, sinó que l'Administració és corresponsable i hi dona solucions corporatives. En segon lloc, és una manera d'incentivar que els projectes de digitalització i tractament arxivístic d'arreu del país puguin fer ús de recursos compartits i segueixin uns paràmetres tècnics de digitalització i esquemes de metadades comuns. Actualment aquesta proposta sembla un horitzó llunyà, però cal no perdre de vista quins són els models d'èxit d'altres països per aplicar-los a casa nostra.

128

Un altre aspecte que s'ha de tenir en compte és que la majoria dels arxius no tenen un programari adequat per gestionar els continguts audiovisuals. Una de les actuacions a mitjà termini podria incloure el suport a l'adopció d'un programari comú per a la gestió de la documentació digital d'acord amb els estàndards definits pels organismes de referència. Tot això hauria d'anar acompanyat d'una dotació de recursos humans adequada per poder fer amb garanties tasques com la selecció de continguts, la catalogació i la gestió de les peticions de consulta i reproducció.

Seria igualment necessari elaborar un quadre de classificació per a la documentació administrativa produïda per les televisions que serveixi de base als arxius i a les televisions per fer-ne el tractament arxivístic. Malgrat que aquesta documentació textual no corre un risc tan alt de deteriorament com les cintes magnètiques de vídeo, el seu tractament arxivístic aportarà una informació de context imprescindible per tenir una visió global del funcionament d'aquests fons d'empresa.

Una tercera actuació a mitjà termini és dissenyar estratègies de difusió conjuntes que fomentin la visibilitat dels continguts audiovisuals. Com hem comentat, segons les dades de l'enquesta dos terços dels arxius afirmen tenir un nivell de consulta nul o molt baix dels seus fons de televisió, malgrat haver-ne començat a fer el tractament arxivístic. Creiem que les dades de consulta millorarien considerablement amb una bona estratègia de difusió entre la població.

Pel que fa a les estratègies a llarg termini, s'hauria de promoure la publicació de catàlegs en línia cooperatius en l'àmbit català i oferir continguts oberts sense deixar d'observar un respecte escrupolós envers els drets de propietat intel·lectual. Una altra actuació que pensem que podria ser positiva seria l'homologació de proveïdors de confiança i d'experiència contrastada per facilitar als arxius l'adquisició del maquinari i el programari relacionat amb la gestió i la preservació dels documents. En darrer lloc, també seria aconsellable impulsar la creació d'una metodologia i una pràctica comuna en el treball de les televisions locals a partir de la publicació d'estàndards.

TERMINI	ACTUACIONS	EINES I INSTRUMENTS
Curt	<ul style="list-style-type: none"> · Elaborar i mantenir el cens d'arxius de les televisions locals i comarcals de Catalunya. · Dissenyar un Pla de formació en l'àmbit dels fons audiovisuals i de televisions. · Impulsar un Pla de digitalització i preservació de la documentació en risc. · Elaborar l'esborrany del Pla de polítiques públiques de suport als arxius de les televisions locals. · Constituir un marc de coordinació en matèria d'arxius de televisions. 	<ul style="list-style-type: none"> · Elaborar la guia de digitalització de documents audiovisuals (cal valorar si s'hauria de fer una guia per al conjunt de fons audiovisuals o una guia específica per als fons de televisions i cintes magnètiques vídeo). · Elaborar un quadre de classificació per a la documentació audiovisual i administrativa produïda per les televisions locals (valorar, si escau, si cal un quadre específic per a les televisions). · Protocol de tractament dels fons de televisions (podria incloure, com en altres publicacions, el QdC_TV, l'esquema de metadades, criteris bàsics de digitalització, etc.).
Mitjà	<ul style="list-style-type: none"> · Elaborar el Pla de polítiques públiques de suport als arxius de les televisions locals. · Establir estratègies de difusió que fomentin la visibilitat dels arxius de les televisions locals amb la participació en jornades i congressos. · Homologar proveïdors de confiança i que tinguin experiència. · Establir un Pla de preservació dels fons de televisions. 	<ul style="list-style-type: none"> · Promoure l'adopció d'un programari per a la gestió de la documentació digital. · Definir els requisits funcionals dels repositoris segurs per a fons audiovisuals (cal valorar si s'ha de fer només per a televisions). · Promoure una solució de repositori segur corporatiu. · Crear canals de difusió conjunts, com portals web, blogs, xarxes socials o qualsevol altre canal de difusió.
Llarg	<ul style="list-style-type: none"> · Millorar i actualitzar el Pla de formació en l'àmbit dels fons audiovisuals i de televisió. · Consolidar el Pla de digitalització i preservació de la documentació de les televisions. · Promoure la publicació dels continguts mitjançant catàlegs en línia. 	<ul style="list-style-type: none"> · Impulsar la creació d'una metodologia i pràctica comuna en el treball de les televisions locals (estàndards). · Dissenyar, crear o adherir-se a portals cooperatius d'àmbit nacional i internacional.

En resum, els resultats de l'enquesta que s'han presentat en l'informe sobre l'estat dels arxius de les televisions locals de Catalunya ens aporta una radiografia bastant aproximada de la situació actual. Per revertir la situació de risc en què es troba bona part de la documentació audiovisual que s'ha conservat en cintes magnètiques de vídeo caldran polítiques públiques amb fortes inversions econòmiques. També és necessari que les administracions centrals que distribueixin els recursos entenguin que no tots els centres que conserven aquest patrimoni es troben en la mateixa situació i, alhora, que tots necessiten un impuls per poder tirar endavant els seus projectes. És el moment d'elaborar pautes de treball, d'oferir formació als professionals i de crear uns estudis reglats per formar els futurs arxivers. S'ha d'aprofitar la bona feina que han fet molts arxius i fomentar marcs de col·laboració com l'Observatori Permanent d'Arxius i Televisions Locals, però sobretot d'impulsar línies de suport que tinguin en compte tot el que s'ha dit en els paràgrafs anteriors. Si no ho fem, d'aquí a pocs anys alguns municipis poden perdre de manera irremediable les primeres imatges en moviment produïdes de manera seriada i emeses per antena de la seva història. Esperem que l'anàlisi que ha fet el Departament de Cultura i aquest article aportin el seu granet de sorra per millorar la situació. No podem acabar aquest text sense agrair la col·laboració que hem rebut dels arxius comarcals i municipals que són dipositaris d'aquests fons d'empresa, i també la de les televisions en actiu. Sense la seva col·laboració aquesta diagnosi no hauria estat possible i només amb la implicació dels arxius es podran promoure totes les actuacions que hem anat desgranant.

RESUM

Des de principis dels anys vuitanta del segle passat, les televisions locals a Catalunya han generat un volum considerable de documentació en format de vídeo que actualment està repartit entre els arxius de les mateixes televisions i altres arxius de caràcter públic o privat. La Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat, en col·laboració amb l'Observatori Permanent d'Arxius i Televisions Locals i a través de l'empresa Nubilum, ha impulsat una iniciativa encaminada a obtenir informació sobre el volum, el contingut i l'estat d'aquests arxius, una informació que ha de guiar les futures polítiques públiques orientades a protegir aquest patrimoni i assegurar-ne la preservació a llarg termini. Aquest article recull un resum de les dades que s'han obtingut per mitjà de les enquestes i les visites presencials als arxius, i de l'anàlisi de les seves mancances i fortaleses, així com de les línies estratègiques que les institucions han de seguir a curt, mitjà i llarg termini.

130

Paraules clau: arxius, documents audiovisuals, televisions locals, preservació digital, Catalunya

RESUMEN

Desde principios de los años ochenta del siglo pasado, las televisiones locales en Cataluña han generado un volumen considerable de documentación en formato de vídeo que actualmente está repartido entre los archivos de las propias televisiones y otros archivos de carácter público o privado. La Dirección General del Patrimonio Cultural de la Generalitat, en colaboración con el Observatorio Permanente de Archivos y Televisiones Locales y a través de la empresa Nubilum, ha impulsado una iniciativa encaminada a obtener información sobre el volumen, el contenido y el estado de estos archivos, una información que debe guiar las futuras políticas públicas orientadas a proteger este patrimonio y asegurar su preservación a largo plazo. Este artículo recoge un resumen de los datos que se han obtenido mediante las encuestas y las visitas presenciales a los archivos, y del análisis de sus carencias y fortalezas, así como de las líneas estratégicas que las instituciones deben seguir a corto, medio y largo plazo.

Palabras clave: archivos, documentos audiovisuales, televisiones locales, preservación digital, Cataluña

RÉSUMÉ

Depuis le début des années quatre-vingt du siècle dernier, les télévisions locales de Catalogne ont généré un volume considérable de documentation au format vidéo qui est actuellement réparti entre les archives des télévisions mêmes et d'autres archives publiques ou privées. La Direction générale du patrimoine culturel du Gouvernement de la Catalogne, en collaboration avec l'Observatoire permanent des archives et des télévisions locales et à travers la société Nubilum, a promu une initiative ayant pour but d'obtenir des informations sur le volume, le contenu et l'état de ces archives. Celles-ci devraient guider les futures politiques publiques visant à protéger ce patrimoine et à assurer sa préservation à long terme. Cet article résume les données obtenues grâce à des enquêtes et des visites en personne aux archives, et à l'analyse de leurs lacunes et points forts, ainsi que des lignes stratégiques que les institutions doivent suivre à court, moyen et long terme.

Mots-clés : archives, documents audiovisuels, télévision locale, préservation numérique, Catalogne

ABSTRACT

Since the beginning of the nineteen eighties, local televisions in Catalonia have generated a considerable amount of video footage that is currently distributed between the archives of the television stations themselves and other public or private archives. In collaboration with the Permanent Archive and Local Televisions Observatory and through the company Nubilum, the Directorate General for Cultural Heritage of the Government of Catalonia promoted an initiative aimed at obtaining information on the size, content and status of these archives, information that should guide future public policies aimed at protecting this heritage and ensuring its long-term preservation. This article summarises the data obtained through surveys and face-to-face visits to the archives, and the analysis of their shortcomings and strengths, as well as the strategic lines that institutions must follow in the short, medium and long term.

Keywords: archives, audiovisual documents, local television, digital preservation, Catalonia